

алуға қаржы қаражатының болмауы орын алып отыр.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандары оларға несиелік-қаржылық қызмет көрсету ерекшелігін негіздейтін бірқатар ерекшеліктерге ие екенін атап өткен жөн. Аграрлық сектордағы ерекше кредиттік-қаржылық құрылым тәуекелді өндіріс, инвестициялық тартымдылықтың төмендігі, қаражат салу маусымдылығы, капиталдың баяу және аяқталмаған айналымы, инвестициялық жобаларды ұзақ мерзімді іске асыру және қарыз көздеріне тәуелділік жағдайында қалыптастырылады. Ауыл шаруашылығы өндірісінің ерекше белгілері экономиканың басқа салаларымен салыстырғанда оның қолайлы жағдайын айқындайды.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Әлемдік тәжірибені пайдалана отырып, шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының тиімділігін анықтаудың: олардың мамандандыру қызметінің мерзімін ескере отырып біріктірілген, сандық, сапалық сияқты бірнеше тәсілдерін қолдану керек. Аграрлық секторда шаруашылық жүргізудің шағын нысандарын дамыту сандық өлшемдер мен сапалық (ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру кезінде еңбек өнімділігі мен шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының табыстылығы, ауыл шаруашылығы дақылдары мен жануарларды өсірудің мамандануын, технологиясын және шаруашылық жүргізудің ұйымдық-экономикалық шарттарын ескеру және т.б.) болжайды [1].

Бұл олардың қарқынды дамуын қиындататын проблеманың бар болуын қысқартуға мүмкіндік береді; өндірісті жаңғыртудың жеткіліксіз жоғары қарқыны; төмен табыс, өндірілетін өнімді өткізу қиындығы; ауыл шаруашылығының айрықша ерекшеліктеріне байланысты жоғары тәуекелдер; инвестициялаудың жеткіліксіз деңгейі.

Ауыл шаруашылығы өндірісін мемлекеттік қолдау төмен күйінде қалып отыр: шаруашылық жүргізудің шағын нысандарында жалпы ауыл шаруашылығы өнімдеріне жиынтық мемлекеттік қолдау деңгейі сауда деңгейінің – 8,5%-ы кезінде 4,4% құрайды.

Осыған байланысты, экономиканың аграрлық секторындағы шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау шаралары өндірісті дамытудың, ауыл шаруашылығы кооперациясын, өнімді қайта өңдеуді, тұқым шаруашылығын, асыл тұқымды істі, техникалық қайта жарақтандыруды, жемшөп өндірісін дамытудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады [2].

Дақылдарды аудандастыру, оларды қолайсыз ауа райы жағдайларына бейімдеу, ылғал мен жылумен қамтамасыз етілуіне байланысты технологияларды пайдалану өсімдік шаруашылығы саласын дамытудың тиімділігін арттырады.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Қазақстанда шаруашылық жүргізудің 142 мыңнан астам шағын нысандары жұмыс істейді, жердің жалпы ауданы 63 млн га құрайды, шаруашылықтың барлық санаттарының жалпы көлемінің үлес салмағы – 23,1%, ауыл шаруашылық жерлері – 60,1 млн га және 27,1%. Жалпы егістік көлемі 8,2 млн га, басқа жерлер – 51,8 млн га құрады. Орташа бір шағын кәсіпорынға – 273 га, егістік – 38 га және басқа жерлерге – 236 га келеді. Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының егістік алқабы 8,6 млн га, оның ішінде дәнді дақылдар 5,3 млн га (62%), майлы дақылдар 1,2 млн га (13,6%), картоп 66 мың га (0,82%), көкөніс 78 мың га (0,9%), азықтық дақылдар 1,7 млн га (20%) құрайды. 2018 жылы дәнді дақылдардың өнімділігі шаруашылықтың шағын нысандары бойынша 15 ц/га, майлы дақылдар – 10,9 ц/га, көкөніс – 269 ц/га, картоп 199 ц/га құрады. Қазақстанның жалпы көлемінде шаруашылық жүргізудің шағын нысандары өндірісінің үлес салмағы 36,6%-ды, бидай 31,5%-ды, арпа 46,2%-ды құрайды. Республика бойынша ірі қара малдың жалпы басының үлес салмағы – 13,5%, сиыр – 14,8%, қой мен ешкі – 14,3%, жылқы 9,1% құрайды. Шағын кәсіпорындармен (жалпы көлемнің 8,9%, сүт – 485 мың тонна (8,1%) барлық түрдегі 174 мың тонна ет өндірілген. Шаруашылық жүргізудің шағын нысандары есебінен халықты қамтамасыз ету коэффициенті: сиыр етімен – 20,8%, қой етімен – 15,9%, шошқа етімен – 2%, сүтпен – 13,8%, көкөніспен – 80,4%, картоп бойынша – 65,4%, жемістер мен жидектермен – 14,6%. Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарымен аграрлық өнім өндірісі аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, мамандануға және шоғырлануға сәйкес қалыптастырылады.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының қызметі айрықша ерекшеліктерге байланысты; тар маманданудан бас тарту, қызметтің бірнеше түрлерін дамыту және біріктіру, бұл тәуекелдерді төмендетеді және ресурстарды неғұрлым біркелкі пайдалануға ықпал етеді; қызметтің дербестігі; өнімді өндіру кезінде шаруашылық жүргізудің шағын нысандары жергілікті нарықтардағы қажеттілік пен сұранысты ескереді [3].

Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау шараларының жүйесі өнім өндірудегі шығындарды субсидиялауды, мүлікті сақтандыруды, жеңілдікті салық салуды, объектілерді салуға немесе оларды жаңғыртуға инвестицияларды, жеңілдікті несие беру кезінде сыйақы ставкасын арттыруды субсидиялауды қамтиды.

Өсімдік шаруашылығындағы субсидиялаудың тиімділігін арттыру мақсатында ауыл шаруашылығы дақылдарын өсіруге гектарлық қолдаудан көктемгі егіс және егін жинау жұмыстарын жеңілдетілген несие-лендіруге республикалық бюджеттен еңбек-ақы төлеуге, тұқымдарға және отырғызу материалына, жанар-жағар май материалдарына, қара топыраққа және улы химикаттарға, несие ұйымдары өнімді алу кезінде шаруашылық жүргізудің шағын нысандары өтейтін көшуді көздейді [4].

Гектарлық субсидиядан бас тарту себебі – әртараптандырудың жеткіліксіз қарқындары, құрама жем және ет өңдеу зауыттарының төмен жүктемесі және импорттың жоғары үлесі болады.

Майлы дақылдарды, қант қызылшасын бөлуге көктемгі – дала және егін жинау жұмыстарын қайта өңдеу қуаттарының жүктемесін ескере отырып жүргізу, арпаны, сұлы, дәндік жүгеріні – мал шаруашылығының азыққа қажеттілігін қамтамасыз ету кезінде қаржыландыру, картопты қаржыландыру – ішкі нарықтың қажеттілігін қанағаттандыруды және импортты алмастыруды ескере отырып жүргізу қажет. Бұл ауыл шаруашылығы өнімдерінің барлық түрлерінің өндірісін арттыруға, импортты қысқартуға және экспорт көлемін арттыруға мүмкіндік береді.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының едәуір санында өсімдік шаруашылығы саласында айналым және ақша қаражаты, жоғары репродукциялы тұқымдар жоқ және жаппай репродукциялы тұқымдар пайдаланылады.

Осыған байланысты тұқым шаруашылығын: ішінара және толық субсидиялау орынды. Ішінара субсидиялау кезінде мемлекет бірінші ұрпақ будандарының нақты сатып алынған тұқымдарына арналған шығындарды 50%-ға өтейді, толық болған жағдайда элиттұқымшарлардың 100%-ға, фермерлерге жіберілген элиталық тұқымдарға арналған шығындарды норма бойынша өтейді [5].

Тұқым өсіру шаруашылығы шағын кәсіпорынға себу нормасы бойынша бірінші репродукциялы бидай тұқымын береді. Тұқым өсіру шаруашылықтарының шығында-

ры – облыстық ауыл шаруашылығы басқармасы, себу технологиясын ескере отырып, белгіленген шекті бағалар бойынша болады.

Субсидия алу үшін шағын кәсіпорын элиттұқымшарға элиталық немесе 1 репродукциялы тұқым алуға норма бойынша өтінім береді. Элиттұқымшар шағын шаруашылықтармен тұқым босатуға шарт жасады және элиттұқымшарға тұқымдардың толық құнын өтейтін ауыл шаруашылығы басқармасына өтінім береді. Тауар өндіруші алынған өнімнен тұқым құнының 30%-ын тұқым шаруашылығын дамыту қорына қайтарады.

Осылайша элиттұқымшарларға кейіннен кредит беру үшін тұқым сатып алуға және жеңілдікті шарттармен шаруашылықты жаңғыртуға қайтарымды ақша қаражаты шоғырландырылады (2-3%).

Асыл тұқымды жұмыстың оны жүргізудің әр түрлі деңгейлерінде экономикалық тиімділігін бағалау саланы қарқынды дамытудың ұзақ мерзімді перспективасын және оның рентабельділігін арттыруды айқындайды.

Осыған байланысты саланы субсидиялау қызмет нәтижелерімен өзара байланысты болуы тиіс. Қойылған мақсаттарға қол жеткізу деңгейін қамтамасыз ету ұзақ мерзімді кешенді негізде (субсидиялау, салық салу, инвестициялық субсидиялар, лизинг, жеңілдікті кредит беру) ұйымдастырылуы тиіс.

Асылдандыру жұмыстарын субсидиялауды төлдің шығуын ғана емес, сондай-ақ мал басының сақталуы мен асыл тұқымды жұмыс нәтижелерін ескере отырып жүргізу қажет.

Осылайша, ауыл шаруашылығы дақылдары мен малдарды тиімді өсіру мәселесі шаруашылық жүргізудің шағын нысандарына субсидия берместен өзекті болып қала береді, өйткені төмен немесе шығынды шаруашылық орын алады. Ауыл шаруашылығы техникасымен нашар қамтамасыз етілуі, минералдық тыңайтқыштарды, гербицидтерді және тұқымдарды (элиталық, 1 репродукциялы) сатып алуға қаржы қаражатының болмауы бұл өндірістің өнімділігін төмендетеді.

Осыған байланысты шағын нысандағы шаруашылықтардың қызметіне талдау жасау және олардың субсидиялауға қатысуын қамтамасыз ету, қаржы қаражаты мен материалдық бағалы ресурстарға қолжетімділікті арттыру ұсынылады.

Ауыл шаруашылығына несие беру жүйесін мемлекеттік реттеудің қолданыстағы әдістері аграрлық өндіріс қарқынының айтарлықтай өсуіне әкеп соқпады, сала бұ-

рынғысынша рентабельділігі төмен болып қалып отыр. Бұл механизм шаруашылық жүргізудің шағын нысандарына қатысты да өзінің тиімсіздігін көрсетеді. Шағын кәсіпорындарға берілген несиелердің үлесі орташа алғанда банктердің жиынтық кредиттік портфелінің 7%-дан астамын құрайды.

Бұл шаруашылық жүргізудің шағын нысандары қажетті қамтамасыз етудің, банктердің қарыз алушыларға жоғары пайыздық мөлшерлемелерге қойылатын қатаң талаптарының болмауына байланысты несиесі ресурстарын алу үшін біраз қиындықтарға тап болғанына байланысты болады. Сұралған тауар өндірушілердің төрттен үш бөлігі бюджеттік қолдау мен кредит беру нысандарының тиімсіздігі олардың дамуын тежейтін маңызды фактор болып табылатынын көрсетті.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандары оларға кредиттік-қаржылық қызмет көрсету ерекшелігін негіздейтін бірқатар ерекшеліктерге ие екендігін атап өткен жөн. Аграрлық сектордағы ерекше кредиттік-қаржылық инфрақұрылым тәуекелді өндіріс, инвестициялық тартымдылықтың төмендігі, қаражат салу маусымдылығы, капиталдың баяу және аяқталмаған айналымы, инвестициялық жобаларды ұзақ мерзімді іске асыру және қарыз көздеріне тәуелділік жағдайында қалыптастырылады.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының кредиттік-қаржылық инфрақұрылымында екі дербес: қаржылық және кредиттік жүйе бөліп алған жөн. Қаржылық кіші жүйенің негізін ақша қаражаты қорларын қалыптастыру, бөлу және пайдалану, ауыл шаруашылығы салаларын дамытуға қаржылық қолдау жөнінде экономикалық субъектілер арасындағы қатынастар құрайды.

Несиелік кіші жүйесі жыл бойы маусымдылықты жеңуге мүмкіндік береді (ауыл шаруашылығы өндірісінің көктемгі және күзгі циклдары).

Кредиттік-қаржылық инфрақұрылым шеңберінде екі кіші жүйені (кредиттік және қаржылық) біріктіру ұқсас мақсатты функциямен (қаржы қаражатын ұсыну) және ауылдағы шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының қаржылық тұрақтылығымен келісілу дәрежесіне байланысты басқа кіші жүйелердің әрқайсысының өзара сәйкестігі мен толықтыруын болжайтын комплекстарлыққа байланысты.

Қазақстанда шаруашылық жүргізудің шағын нысандары үшін міндетті түрде квота бөле отырып, ауылдық тауар өндірушілер топтары бойынша мемлекеттік қолдау қаражатын квоталаудың барлық дең-

гейін бюджетке енгізу қажет. Отандық тауар өндірушілерге мемлекеттік қолдау мөлшері айтарлықтай ұлғайтылуы және олар алатын табыстың 20%-на жетуі тиіс, бұл ретте мемлекеттік бюджеттен 40%-ы, өңірлік бюджеттен – 60%-ы болады.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының тиімділігін арттыру өндіріс көлемін ұлғайтуға, ауыл халқының жұмыспен қамтылуына және әл-ауқатын жақсартуға, ауылдық жерлердегі әлеуметтік ахуалға, ауылдық аумақтарды сақтауға және дамытуға ықпал етеді.

Агроөнеркәсіптік өндірісті дамыту үшін АӨК мемлекеттік қолдау шараларын ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі АӨК дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру шеңберінде әзірледі, онда аграрлық өнімді қайта өңдеу көлемін ұлғайту, тұқым шаруашылығы жүйесін жақсарту, АӨК техникалық қайта жарақтандыру, фитосанитарлық, агрохимиялық іс-шаралардың тиімділігін арттыру көзделген [6]. Жемшөп өндірісін (бордақылау кешендерін құру), сүтті мал шаруашылығын, шошқа және құс шаруашылығын, шалғайдағы қой шаруашылығын дамыту, көтерме-бөлу орталықтарын ұйымдастыру және егістікті айналымға тарту.

Өсімдік шаруашылығы саласында негізгі міндеттердің бірі - тұқым сапасын жақсарту, минералдық тыңайтқыштарды енгізу, сондай-ақ қарқынды суармалы егіншілік және ылғал үнемдейтін технологияларды енгізу.

Сүтті мал шаруашылығын дамытуда сүт өнімдері өндірісін 1 млн тоннаға дейін ұлғайту, 7000-ға дейін жұмыс орындарын ашу немесе 1,5 есе өсіру және еңбек өнімділігі деңгейін 24 мың долл./адам дейін арттыру міндеті қойылып отыр, бұл ретте мемлекеттік қолдау тауарлық – ерекшелік субсидиялардың көлемін азайтуға және жеңілдікті несиесі беруге көшуге бағытталатын болады [7]. Сондай-ақ пайыздық мөлшерлеме төмендейді және кредит беру мерзімдері ұзартылады, сыртқы инфрақұрылым және ветеринариялық тәуекелдерді сақтандыру кредиттеледі.

Мал басын сатып алуға, техника мен жабдықтар сатып алуға, жайылымдардың инфрақұрылымын құруға жеңілдетілген кредит беру қажет. Салааралық және ведомствоаралық сипаттағы мәселелерді шешу керек. Бұл салық салу, техникалық реттеу, сауда-логистикалық инфрақұрылым.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының ауыл шаруашылығы өндірісін дамытудың маңызды кемшіліктерінің бірі мыналар болып табылады: техникалық және

технологиялық жарақтандырудың төмен деңгейі салдарынан өнімнің әлсіз бәсекеге қабілеттілігі.

Мемлекеттік реттеу мынадай бағыттар бойынша: салықтық, ақша – несиелік, бағалық, әлеуметтік – мемлекеттік бағдарламалар мен тапсырыстар қалыптастыру, еңбек жағдайларын реттеу, оған ақы төлеу, қоршаған ортаны қорғау және қалпына келтіру арқылы жүзеге асырылуы тиіс.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарын қаржылық сауықтыру механизмін мынадай жағдайларда іске асыру ұсынылады: қаржы институттарында қорландырудың пайыздық ставкасын 7% мөлшерінде белгілеу, жылдық 7% бойынша кредиттік және лизингтік міндеттемелерді қайта құрылымдау және қайта қаржыландыру, қайтару мерзімі 9 жылға дейін [8]. Қаржылық сауықтыру меншік иелері, кредиторлар және мемлекет тарапынан көрсетілетін қолдау көлемі бойынша бірлескен және мөлшерлес шаралармен тепе-тең негізде жүргізуге тиіс.

Лизингте жылдық 7% сыйақы ставкасы кезінде 7 жылға дейінгі мерзімге аванстық төлем мөлшері лизинг заты құнының 15%-ы немесе лизинг заты құнының 25%-нан кем емес мөлшерде келесі тәсілдердің кез келгенімен қамтамасыз етуді ұсыну, екінші деңгейдегі банктің кепілдіктері болуы тиіс.

Ауыл шаруашылығы шикізатын қайта өңдеу және тамақ өнімдерін өндіру жөніндегі кәсіпорындарға тікелей қаржыландыру кезінде кредит беру кезінде сыйақы ставкасын белгілеу қажет: айналым қаражатын толықтыруға – жылдық 7%, негізгі құралдарды сатып алуға – жылдық 5%.

Шаруашылық жүргізудің шағын нысандарын қоса қаржыландыруды кеңінен қолдану керек: ауыл тауар өндірушісі – 20%, мемлекет – 70%, банк – 10% несие. Бұл макроэкономикаға ықпал етуге мүмкіндік береді, бюджет қаражатын жұмсауды қысқартады, аграрлық өндірістің тиімділігін арттырады; шаруашылық жүргізудің шағын нысандарын кредиттеу үшін тауарлық несиелердің шарттық, форвардтық мәмілесін пайдалануға мүмкіндік береді.

Бағаның негізгі функциясы шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының кірісін реттеу болып қалады. Баға белгілеу жүйесі өндіріс құралдарына, шығындар мен кірістерге, түпкілікті өнім мен қызметтерге баға серпінін жедел бақылауды көздейді [9]. Бұл ретте бағаның ел ішіндегі бағаға қатынасы бірлікке тең. Бұл ішкі және сыртқы бағалар ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілер

мен тұтынушылар үшін бірдей екенін көрсетеді.

Ауылдық жерге инвестициялар тартылғанда шаруашылық жүргізудің шағын нысандарын ауылдық елді мекендердің әлеуметтік инфрақұрылымын дамытуға, қызметкерлердің тұрғын үй құрылысына бағытталған екінші деңгейдегі банкердің кредиттеріне сыйақы ставкасын субсидиялауға бағытталған қаражат сомасына салық салудан босату қажет.

Сақтандыруды ынталандыру үшін сақтандыру сыйлықақыларының бір бөлігін мемлекет субсидиялайды, бұл шаруашылық жүргізудің шағын нысандары үшін сақтандыру полисін арзандатуға мүмкіндік береді, осылайша сақтандыру жүйесіне қолжетімділікті арттырады [10]. Сақтандырудың электрондық форматқа ауысуы жүзеге асырылады, ол арқылы барлық бизнес-процестер жүзеге асырылады.

Тұжырымдар.

1. Есептер шаруашылық жүргізудің шағын нысандарын дамыту үшін тұжырымдамалық мәселелерді (цифрландыру, техникалық реттеу, сауда-логистикалық инфрақұрылым, экспортты қолдау, ауылдық аумақтарды және ауылдағы әлеуметтік инфрақұрылымды дамыту) шешу қажет екендігін көрсетеді.

2. Ұйымдастыру-экономикалық іс-шаралар кешенін енгізу нәтижесінде: жалпы өнім өндірісі 2022 жылы 2018 жылмен салыстырғанда 15,6%-ға, оның ішінде азықтық дақылдар – 1,8 есеге, жеміс-жидек дақылдары – 45%-ға, сиыр еті – 15%-ға, қой еті – 18%-ға, шошқа еті – 40%-ға, сүт – 20%-ға өседі.

3. Есептер бағалар мен мемлекеттік қолдауды ескере отырып, шаруашылық жүргізудің шағын нысандарындағы өндірілетін өнімнің рентабельділік деңгейі орта есеппен 15-18%-ға артатынын көрсетті.

Әдебиеттер тізімі

1 Предпринимательский кодекс Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями на 21. 07.2018 г.).- 2018 .-(<http://www.online.zakon.kz>).

2 Кодекс Республики Казахстан о налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс с изменениями и дополнениями на 21. 07.2018 г.).-2018.-(<http://www.online.zakon.kz/Document/docid=36148637>).

3 Малое и среднее предпринимательство в Республике Казахстан за 2012- 2018 гг. [Текст]: статистический сборник.- Астана, 2018.- 59 с.

4 Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса - 2020» от 31.03.2015г № 168.-2015.- (<http://www.damu.kz/progrmmi /dorozhnaya-karta -biznesa-2020>).

5 Нуркужаев, Ж.М. Потенциал развития малых форм хозяйствования в сельскохозяйственном производстве по регионам Казахстана [Текст]: рекомендации / Ж.М. Нуркужаев, М.И. Сигарев [и др.].- Алматы: КазНИИ экономики АПК и РСТ, 2018- 38 с.

6 Государственная программа развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан на 2017 – 2021 гг. [Текст] .-Астана, 2017.- 94 с.

7 Правила субсидирования развития племенного животноводства, повышения продуктивности и качества продукции животноводства от 15 июня 2018 г. № 256. МСХ РК. Эталонный контрольный банк нормативных правовых актов Республики Казахстан [Текст].- Астана, 2018. – 94 с.

8 Сигарев, М.И. Государственная финансовая поддержка производства сельскохозяйственной продукции в условиях ЕАЭС [Текст] /М.И. Сигарев, Т.А. Таипов // Известия НАН РК. Серия аграрных наук. -2018.- № 2 (44).-С. 42 -48.

9 Умбеталиев, Н.А. Развитие малого предпринимательства в АПК [Текст] / Н.А. Умбеталиев //Проблемы агорынка. – 2018. - №2.- С.74 - 81.

10 Нуркужаев, Ж.М. Экономическая оценка системы государственной поддержки малых форм хозяйствования в аграрном секторе Казахстана [Текст] /Ж.М. Нуркужаев, М.И. Сигарев.- Алматы: КазНИИ экономики АПК и РСТ, 2019- 25 с.

Әдебиеттер тизімі

1 Predprinimatel'skij kodeks Respubliki Kazahstan (s izmenenijami i dopolnenijami na 21.07.2018 g.). - 2018. - (<http://www.online.zakon.kz>).

2 Kodeks Respubliki Kazahstan o nalogah i drugih objazatel'nyh platezhah v bjudzhet (Nalogovyj kodeks s izmenenijami i dopolnenijami na 21.07.2018 g.).-2018.-(<http://www.online.zakon.kz/Document/docid= 36148637>).

3 Maloe i srednee predprinimatel'stvo v Respublike Kazahstan za 2012-2018 gg. [Текст]: statisticheskij sbornik.- Astana, 2018.- 59 s.

4 Edinaja programma podderzhki i razvitija biznesa «Dorozhnaja karta biznesa - 2020» ot 31.03.2015g. № 168.- 2015.- (<http://www.damu.kz/ progrmmi /dorozhnaya-karta -biznesa-2020>).

5 Nurkuzhaev, Zh.M. Potencial razvitija malyh form hozjajstvovanija v sel'skoho-zjajstvennom proizvodstve po regionam Kazahstana [Текст]: rekomendacii / Zh.M. Nurkuzhaev, M.I. Sigarev [i dr.].- Almaty: KazNII jekonomiki APK i RST, 2018- 38 s.

6 Gosudarstvennaja programma razvitija agropromyshlennogo kompleksa Respubliki Kazahstan na 2017 – 2021 gg. [Текст].-Астана, 2017.- 94 с.

7 Pravila subsidirovanija razvitija plemennogo zhivotnovodstva, povyshenija produktivnosti i kachestva produkcii zhivotnovodstva ot 15 ijunja 2018 g. № 256. MSH RK. Jetalonnyj kontrol'nyj bank normativnyh pravovyh aktov Respubliki Kazahstan [Текст].- Astana, 2018. – 94 s.

8 Sigarev, M.I. Gosudarstvennaja finansovaja podderzhka proizvodstva sel'skoho-zjajstvennoj produkcii v uslovijah EAJeS [Текст] / M.I. Sigarev, T.A. Taipov// Izvestija cehtary NAN RK. Serija agrarnyh nauk. -2018.- № 2 (44).- S. 42-48.

9 Umbetaliev, N.A. Razvitie malogo predprinimatel'stva v APK [Текст] / N.A. Umbetaliev //Problemy agrorynka. – 2018 - №2- S.74 - 81.

10 Nurkuzhaev, Zh.M. Jekonomicheskaja ocenka sistemy gosudarstvennoj podderzhki malyh form hozjajstvovanija v agrarnom sektore Kazahstana [Текст] /Zh.M. Nurkuzhaev, M.I. Sigarev.- Almaty: KazNII jekonomiki APK i RST, 2019- 25 s.